

πλήρωνα, ἂν εἶχα χρήματα, γιὰ νὰ μ' ἀφίνου ἤτυχο καὶ ὅσοι φίλοι καὶ ὅσοι ξένοι μὲ ἀναγκάζουν κάποτε νὰ συνεισφέρω κ' ἐγώ, θέλοντας μὴ θέλοντας, κάτι γιὰ τὸ χτίσιμο τοῦ διανοητικοῦ μας τοῦ παλατιοῦ, παλατιοῦ ἢ παλιόσπιτου, ὅπως θέλετε. Μὰ τί εἶμαι τότε; Εἶμαι μέσα στὸν ὄχλο τὸν κάθε λογῆς γραφιάδων, ἕνας μακιακὸς στιχογράφος κ' ἐγώ, γιομάτος ἀπὸ τεμπελιά κι ἀπὸ μεθύσι γιομάτος, μὲ ὅλες τὶς λατρεῖες μέσα μου καὶ μὲ ὅλες τὶς ἀπιστίες. Δουλεύω, κατὰ τὸ κέφι μου, ἀταχτ', ἀργά, ἀκάνονιστα, ἐλεύθερα, χωρὶς νὰ δίνω ἕναν παρὰ γιὰ τίποτε, ὅταν ἐγὼ θελήσω, ἢ ὅταν κανεὶς ἄλλος βρεθῆ τὸσο ἐνοχλητικὸς, ὥστε νὰ μ' ἀναγκάσῃ νὰ θελήσω. Σιχαίνομαι τὸν πεζὸ λόγο. Κι ἂν τότε μεταχειρίζομαι, εἶναι γιὰτί μὲ κείνον ὑπερασπίζομαι καὶ πιστοποιῶ τὴν τέχνη μου, τὶς ἰδέες μου, καὶ τοὺς ἔρωτές μου· καὶ μ' ἀρέσει ὁ πεζὸς ὁ λόγος, μόνο γιὰτί νοιώθω κάποτε στὸ πλεξιμό του, σὰν ἕνα μακρινὸ πολῦτροπο ἀντιλάλημα τοῦ στίχου. Μὰ καὶ στὸν πεζὸ λόγο καταφεύγω, καθὼς καὶ στὴν ποίηση, μὲ τὴν ὁρμὴ μιᾶς ἀγάπης, ποτὲ μὲ τὴν τάξη μιᾶς ὑποχρέωσης. Γι' αὐτὸ ἔγραφα κάπου: «Ἐτοιμάζουμε καὶ τάρθρα μας καθὼς συνθέτουμε τὰ τραγούδια μας», φράση πού τὸ νόημα τῆς μητ' αὐτὸ δὲν κατάλαβε μέσα σὲ μιὰν ἀλαφροστόχαση κριτικὴ του γιὰ τὸ δεύτερο τόμο τῶ «Γραμμάτων» μου στὴν καλὴ «Νέα Ζωή» τῆς Ἀλεξάντρας ὁ διηγηματογράφος Γκίικας.

Κι ἂν ἐκρυβε κάποιον ἀλήθεια ἢ σκέψη τοῦ Κωστή Πασαγιάννη πού θέλει καὶ καλὰ τὴ σιωπὴ μου προσβλητικὴ πρὸς τὴ μνήμη τοῦ ἀδερφοῦ του, τότε θάπρεπε νὰ βρυκολακιάσουμε μέσα στὸ νοῦ μου καὶ μέσα στὰ συρτάρια μου καὶ νὰ πεταχτοῦνε καὶ νὰ μὲ σαπίσουνε στὸ ξύλο ὅλοι μου εἰς στοχασμοὶ κι ὅλες μου εἰς ἀγάπες, κάθε λογῆς θέματα καὶ σημειώματα καὶ σχέδια, πού ἢ μοῦ τρυπάνε τὸ μυαλὸ ἢ στέκονται παραρριμμένα στὸ χαρτί, κι ἀκόμα δὲν ἀξιοθῆκανε νὰ γίνουν τίποτε, τραγούδια ἢ μελέτες, ἱστορίες ἢ ἀρθρογραφίες, μύριες ἐντύψεις γιὰ πρόσωπα καὶ γι' ἀντικείμενα, ἔξαφνα ὅλος ἐκεῖνος ὁ μακρὸς ὁ κατάλογος πού προλογίζει στὸ ἀρθρο μου γιὰ τὸν «Ταμπουρᾶ καὶ Κόπανο» τοῦ Πάλλη, τὸ βαλμένο στὸ «Νουμά», ἀπὸ τὴν «Ἰδέα τῆς Γυναίκας» ἴσαμε τὴν ποίηση τοῦ Βαλαωρίτη καὶ τοῦ Βεράρεν, πού ὑποσκέθηκα πὼς θὰ τὸν καταστρώσω σὲ δοκιμὲς μιᾶς κριτικῆς ἐργασίας μὲ τὸν τίτλο

ΦΥΛΛΑΔΕΣ ΤΟΥ ΓΕΡΟΔΗΜΟΥ*

ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

ΣΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΗ

Πρὶν ξεκινήσουμε γιὰ τὴ χώρα πού μπορούμε νὰ τὴν ποῦμε δική μας, πρέπει νὰ συμφωνήσουμε πὼς δὲ θὰ τῆς τὰ ψεγαδιάζουμε ὅλα, δὲ θὰ χαλνοῦμε τὸν κόσμον σὲ κάθε πῆδημα φύλλου. Εἶδεμῆ, περιττὸ τὸ ταξίδι. Ἀνοίγουμε τὶς ἐφημερίδες, καὶ διαβάζουμε δίχως κόπο τὶς ἀτιμιές, τὶς κλεψιές, τὶς μαχαιριές, ἢ καὶ τὶς γυναικοδουλειές πού ὀλομερὶς μᾶς δηγοῦνται, καὶ κάθε λίγο προσκαλοῦν τὴν Κυβέρνηση νὰ τοὺς δώσῃ λόγο.

(*) Ἡ ἀρχὴ σὲν ἀριθμὸ 350.

«Πεζοὶ δρόμοι», καὶ πού ἀκόμα προσμένεται, καὶ πού, πιστεύω, γιὰ καιρὸ θὰ καρτεριέται. Φαίνεται πὼς ὁ Πάλλης, ἀπὸ ζήλια, δὲ μ' ἀφίνει νὰ καταπιασθῶ μὲ ποιητὴν ἄλλο ἀπὸ τὸν ἐκυτό του, κ' ἐγώ, τί νὰ γίνῃ; Πρέπει νὰ τὸν ἀκούσω!

Γιὰτί ἐδῶ εἶναι ὁ λάκκος τῆς φάβας, σύμφωνα μὲ τὴ ζηλεμένη λογικὴ τοῦ Πασαγιάννη. Ἐγὼ θαμαστής καθὼς εἶμουνα τοῦ πεθαμένου ποιητῆ καὶ μάλιστα ἀναγκασμένος γιὰ τὴν προγραφή πού τοῦ ἔκαμε ὁ Πάλλης, ἐτοιμαζόμενα τώρα μὲ τὸ θάνατό του, νὰ ξεσκουμπωθῶ. Μὰ κρατήθηκα, σὰ φρόνιμος ἄνθρωπος, ἀγιά νὰ μὴ δυσαρεστήσω τὸν προφήτη τῆς Λίβερπουλ. Αὐτὸ εἶναι φράση τοῦ Πασαγιάννη. Καμαρώστε τὴν. Δηλαδή: Παρουσιάζω κατάλογο στὸν Πάλλη προσώπων καὶ πραγμάτων, ρωτώντας τον ἂν πρέπει νὰ μιλῶ ἢ νὰ σιωπῶ γιὰ κείνα. Ὁ προφήτης δίνει τὴν ἀδεια ἀπὸ δῶ μεγαλόψυχα καὶ σβύνει ἀπὸ κεῖ ἀλύπητα. Ἡ κι ἀπὸ μονάχος ὁ προφήτης «Ἀληπασσᾶς προστάζει, κάψτε τὰ Γιάννενα!» Κι ὁ Θανάσης Βάγιας, στὸ φτερό. Ἔτσι τῶχε ἢ μοῖρα μου. Πού συνειδητῆ καὶ καρδιά καὶ σκέψη καὶ πνοή, ἀδέσμευτα καὶ τρισελεύθερα! Σικλαδιά. Διάφορο. Τὴ δουλίτσα μας, κι ὁ ἀφέντης νὰν' καλὰ. Κ' ἔτσι ξηγιέται κιάλας γιὰτί λιθανίσαμε δουλόπρεπα στίχους πρόστυχους σὰν τοὺς Ταμπουράδες καὶ Κόπανους πού μυρίζουνε ταβέρνα καὶ πλουσταριό, κι ὡς τὴν ὄρα σωπαίνουμε γιὰ πρόζες, ἔξαφνα σὰν τοὺς ἀφρόπλαστους καὶ μοσκοβολισμένους Γρύλους καὶ Τρίτωνα.

Ὁμολογῶ πὼς ὅταν ἔτυχε κάποτε ν' ἀκούσω πὼς ὁ Πάλλης δὲ βλέπει μὲ καλὸ μάτι νὰ τυπώνονται στὸ «Νουμά» ἔργα τοῦ Σπήλιου Πασαγιάννη, καὶ πὼς τὴ δυσαρεσκιά του τσουχτερά τὴ δῆλωσε, δὲν ἔκρινά σωστὸ τὸ μέτρο καὶ καθαρὰ τὴ δῆλωσα τὴ γνώμη μου μὲ τὸ πρόσωπο—δὲν τὸ θυμοῦμαι τώρα—πὺ ἔτυχε νὰ μιλήσω γιὰ τὴν ὑπόθεσιν τούτη. Δὲν μπορῶ νὰ φανταστῶ καὶ τὸ παραμικρότερο μπόδιμα σ' ἕνα κοντύλι, νὰ γράφῃ καὶ τάνόντ' ἀκόμα καὶ τάνήθικα. Ἀκόμα δὲν μπορῶ νὰ συμπαθήσω στὸ «Νουμά» πού νόμισε πὼς ἔπρεπε, ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς ἐμένα, νὰ κλείσῃ τὶς στήλες του σ' ἕνα νέο ποιητῆ πού μὲ εἶχε μ' ἕνα γράμμα του σκυλοβρίσει, σὰ καλὰ καθούμενα· μὰ ὁ νέος αὐτὸς ἔσρνει, στὴν πρώτη γραμμῆ, τὸν ποιητικὸ χορὸ, κι ὅ,τι μᾶς γνοιάζει κι ὅ,τι πρέπει νὰ στηρίζουμε, εἶναι τὸ τραγούδι του, κι ὅσο θέλει δὲς βρίζῃ. Ὅμως κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ μεριά, πρέπει καὶ τοῦτο νὰ

μολογήσω. Καλὰ καλὰ δὲν ξέρω γιὰτί ὁ ποιητῆς τῆς «Ἰλιάδας» τόσο τὸν ἀντιπάθησε τὸ μακρὰ τὴ διηγηματογράφο. Στὰ πολὺ ἀρχιὰ καὶ λιγόλογα γράμματα πού τυχαίνει κάποτε καὶ πότε νάλλάζουμε, κανενὸς μας δὲν τοῦ ἤρθε στὸ νοῦ μήτε νὰ γγίξῃ τὸ ἀντικείμενο τοῦτο. Μὰ νομίζω πὼς ἐπὶ τέλους δικαίωμα τοῦ Πάλλη εἶναι νὰ συμπαθῆ ἢ νὰ ἀντιπαθῆ, νὰ ἐνθουσιάζεται ἢ νὰ θυμῶνῃ μὲ τὰ διανοητικὰ ἔργα, ὅπως καὶ μὲ τὰ πρόσωπα, σύμφωνα μὲ τὶς ἰδέες του, μὲ τὴν ἀντίληψίν του, μὲ τὴ θρησκεία του. Καὶ ἀφοῦ μιὰ φορὰ γιὰ πάντα δὲ βρῖσκει ὁμορφὴ τὴ δουλειὰ τοῦ δεῖνα, μὲ τὴ γνώμη πού ἔχει γιὰ τῆς λογοτεχνίας τὸν προορισμὸ, καὶ ἀπὸ τὴ γωνιά πού θὰ ἀντίκρυζε καὶ ἀπὸ τὴ θέση πού θὰ ἐξέταζε τὸ ζήτημα, δὲν ἀποῶ γιὰτί ἔφτασε νὰ νομίσῃ πὼς θάκανε ἴσως καλὸ σὲ φύλλο σὰν τὸ «Νουμά» πού τόσο γνοιάζεται γιὰ τὴν προκοπή του, τὸ σβύσιμο μιᾶς ἀσκήμιας. Ζήτημα γούστο, ἔσοπασμα ἑνὸς ἀνθρώπου. Οἱ γνώμες καμιά φορὰ καὶ τῶ στοχαστικῶν, καὶ γιὰ ἔργα μολογημένης ἀξίας διαφέρουνε τεράστια μεταξύ τους, πού σοῦ ἔρχεται νὰ τρελλαθῆς. Ὁ Πασαγιάννης, γιὰ νὰ ξηγήσῃ τὴ σιωπὴ καὶ τοῦ Νιρβάνα, τὴ ρίχνει στὸ ὅτι ὁ ἀδερφός του ψιθύρισε κάποτε σταῦτι τοῦ δραματογράφου τοῦ «Χελιδονίου»: «Τὸ ἔργο σου δὲν ἀξίζει τίποτε». Ἐγὼ πάλι φωνάζω πὼς τὸ «Χελιδόνι» τοῦ Νιρβάνα εἶναι ἀριστούργημα. Ὁ Νιρβάνας ἔγραψε ἄλλοτε πολὺ στηλο ἀρθρο γιὰ νὰ δείξῃ πὼς ἡ σκέψή μου ἢ «Τρισεύγενη» δὲν ἀξίζει καὶ πολὺ. Ἀπὸ τοὺς Κορφοῦς ὁ Κονεμένος μοῦ ἔγραψε ὅταν βγῆκε ἢ «Τρισεύγενη»: «Ἦστερ' ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ εἶναι τὸ ὠραιότερο ἔργο πού διάβασα στὴ φιλολογίᾳ μας.» Ζήτημα γούστο, ἔχουμα κερτοῦ, ἔσοπασμ' ἀνθρώπου. Μὴ φωνάζῃ.

Τὸ ὅτι σὴν πεθαμμένο ποιητῆ δὲ σημαίνει τίποτε. Συχνὰ σωπαίνω γιὰ ὅ,τι ἀδικωρῶ, γιὰ ὅ,τι καταφρονῶ. Συχνότερα σωπαίνω γιὰ ὅ,τι σεβόμα: καὶ ἀγαπῶ, γιὰτί δὲ μοῦ δόθηκε καιρός καὶ δὲν εἶχα ὄρεξη νὰ μιλήσω τὴ στιγμῆ πού θὰ τὸ περίμενε κανεὶς· δὲ μὲ τραβᾶνε καὶ πολὺ τὰ ζήτῃματα τὰ λεγόμενα τῆς ὄρας. Γιὰτί μπορεῖ νὰ ρίξω τώρα κάτι στὸ χαρτί μου, καὶ νὰ φανῆ ὕστερ' ἀπὸ δέκα χρόνια, γιὰτί μπορεῖ κι ἀνίσως ζῶ τότε, κ' ὕστερ' ἀπὸ δέκα χρόνια νὰ μοῦ ξανακαθῆ νὰ πῶ τὴ γνώμη μου γιὰ κάτι πού θάπρεπε τώρα νὰ τὸ πῶ. Ἀπεναντίας μίλησα γιὰ πρόσωπα καὶ γιὰ πρά-

Εἶναι δύσκολη, πολὺ δύσκολη ἢ δουλειὰ μας. Ὁ τι σπάρθηκε τὸ ἔρμολογὸς τὸ χωράφι! Ὁ σπόρος πού ἔπεσε μέσα στὰ γιῶμα,—πὺ τὸ βλέπετε κιάλας ἀπλωμένο μπρὸς στὰ ψυχικά σου τὰ μάτια,—εἶτανε σπόρος γερός. Μὰ τοῦ καιροῦ ἐκεῖνου οἱ δουλευτάδες δὲν ἐνοιώθαν ἀπὸ φιλὰ κοσκινίσματα. Τονε σπείρανε λοιπὸν καθὼς βρέθηκε ἀπάνω σ' ἐκεῖνα τὰ δοξασμένα βουνά. Ἀπόμεινε μέσα κι ὁ σπόρος τῶν τούρκικων ἀγκυθίων. Ἐφεραν κ' οἱ σπουργίτες σπέρνουν ἀπὸ τὴ Δύση, καὶ τὸν ἀπόθεσαν ἀπάνω στὸ ἴδιο τὸ γῶμα κι αὐτόν. Καὶ βλέπετε τώρα τὴν πυκνὴ αὐτὴ πρασιναδά, καὶ τρομάρα σὲ πᾶνει, μὴν τύχη καὶ πληθύνουν, καὶ θεριέφουν τὰ τουρκάγκαθα καὶ τὰ φραγκοδότανα, καὶ μᾶς πνίξουν τὰ κρηβοαγορασμένα μας τὰ σπαρτά. Μὰ τρομάρες ἀπλὲς κακὸ δὲ γιὰ τρεῦσιν.

Σοῦ τὰ λέγω αὐτὰ, ἐπειδὴ μπορεῖ καὶ τοῦ λόγου σου νάχῃς τὴ ρωμαίτικὴ τὴν πετριά τῆς ἀπελπισίας. Μοῦ φαίνεται σὰ νὰ εἶναι κι αὐτὴ σημάδι τῆς ἐποχῆς. Ὅποιος μας τύχη καὶ μισονοιώσῃ τὰ χάλια μας, νὰ τραδιέται σὲ μιὰ γωνιά καὶ νὰ χύνη μπόλικα δάκρυα, ἀθώρητος, ἀλάλητος, κι ἀνάκουστος. Σπολλάτη σου, Πατριώτη, πού ἄλλο δὲν κάμνεις παρὰ νὰ χαλνᾶς τὸ σηκότι σου. Ἄν εἶχες κου-

ράγιο νὰ τρέξῃς καὶ νὰ μᾶς ξεριζώσῃς μερικὰ γαδουράγκαθα, θὰ μᾶς ἐδειχνης ὄχι μόνο πὼς ζῆς, μὰ καὶ πὼς ζῶντας νοιάζεσαι καὶ τὴ ζωὴ τῆς πατρίδας σου.

Δουλειὰ, φίλε μου, καὶ πάλι δουλειὰ. Ὁ κόσμος νὰ χαλνᾶ, πάλι νὰ δουλεύουμε πρέπει. Ἄλλον τρόπο δὲν ἔχει.

Ὡς τόσο ἔξαφνα, καὶ μὲ τὰ φτερούγια τῆς ἀστραπῆς πού τὴ λένε Νοῦ, ἀπὸ τοῦ Κωσταντίνου τὴ χώρα, τὴν πεντάμορφη σκιάδα, βρεθήκαμε στὸ Κέκρωπα τὴν ὀλόχαρη, τὴν ἀθάνατη τὴν Ἀκρόπολη. Εἶναι νόχτα βαθεῖα, μὰ τὸ βάθος τῆς λάμπει διάφανο, ἔξαστερο, καθαρίο, ἀμέτρητο. Λὲς κι ὅλου τοῦ Ἄπειρου οἱ Πλανῆτες κ' οἱ Ἥλιοι φανερώνονται καὶ γλυκοφέγγουν ἐδῶ. Ἀψηλά, πάντα ἀψηλά νὰ κοιτάζουμε ἀπὸ τέτοιους τόπους. Ἡ βαθυγάληνη αὐτὴ ἢ ἀστροφεγγιὰ εἶναι μέρος τῆς Ἀττικῆς, καθὼς τοῦ Παρθενῶνα τῆς μέρος εἶναι ἢ πανώρια προμετωπίδα του. Κοίταξέ τα τᾶστέρια τῆς καὶ μέτρα τα ἂν μπορεῖς. Καὶ σὰν τ' ἀπομετρήσῃς, πρόσθεσε τὴν ἱερὴ τὴ σκόνη τῆς γῆς τῆς, καὶ τότες ἔχεις τὶς μεγάλες, τὶς δοξασμένες ψυχῆς πού φεγγοδόλησαν ἐδῶ πέρα,—ἀπὸ ἕνα Θεοῦ, ὡς ἕνα Καραϊσκάκη. Πέσε τώρα καὶ προσκύνῃσέ τὴν αὐτὴ τὴ σκόνη. Αὐτὴ νὰ

νοσα. Ἐν γένει τὰ διανοητικῆς φύσεως ἑλληνικὰ καλλιτεχνήματα ἐν τε τῷ πεζῷ καὶ τῷ ἐπιπέτῳ λόγῳ εἶναι τοιαῦτα, ὥστε αἰετοί τε θέλουσι θεωρεῖσθαι ὡς [ἀπὸ τὸ ὡς ξέχασαν νὰ σοῦ τὸ διορθώσουν οἱ δασκάλου σου] τὰ μόνον πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς διανοίας καὶ τῆς καρδίας ἐξευγένισιν μέσα. Ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς μετὰ γλυκερίας καὶ γλαφυρᾶς ἀρμονίας καὶ ἀνυπερβλήτου λεκτικῆς τέχνης συνθετοῖσι, δύνανται τις νὰ ἀποκομίσῃ [τὰ μικρὰ σου καὶ μὲν λύρα] ὅ,τι καλὸν καὶ λυσιτελές νὰ ἐπιδείξῃ ἔχει ὁ ἄνθρωπος. Διὰ βραχέων πολλὰς στίχων μέγισται καὶ σπουδαιόταται ἀλήθειαι ἐκδιδάσκονται. Καὶ π. χ. εἰς πότην ἀπεραντολογίαν δὲν εἰσερχόμεθα ἡμεῖς [μίλα γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου, μωρέ, καὶ γιὰ τοὺς δασκάλους σου] καὶ πόσον πολῦτιμον δὲν κατατρίβωμεν ἀσκόπως χρόνον, προκαιμένου περὶ ἀνορθώσεως τῶν κοινῶν καὶ πόσας δὲν ἐκφέρομεν γνώμας οὐχὶ σπανίως ἀλλήλας ἀναιρούσας; ἐν ᾧ ὁ Ἰσοκράτης ὅσον οἷόν τε διὰ βραχέων κάλλιστα καὶ ἀρίστα τὸ ζήτημα τοῦτο λύει ἐν τῷ Ἀρειοπαγιτικῷ λέγων ἀδεῖ δὲ τοὺς εὐ πολιτευομένους οὐ τὰς στοὰς ἐμπιπλάναί γραμμάτων καὶ Πανεπιστημίων καθηγητὰς ἔχοντων, οἷοι δὲ τὸ Μισθριώτης καὶ ὁ Κασιδάκις καὶ ὁ Βράσεις, ἀλλ' ἐν ταῖς ψυχαῖς ἔχειν τὸ δίκαιον οὐ γὰρ τοῖς ψηφίσμασιν, ἀλλὰ τοῖς ἤθεσι καλῶς οἰκεῖσθαι τὰς πόλεις καὶ τοὺς μὲν κακῶς τετραμμένους καὶ τοὺς ἀκριβῶς τῶν νόμων ἀναγεγραμμένους τολμήσειν παραβαίνειν, τοὺς δ' ἀσφαλῶς πεπαιδευμένους καὶ τοῖς κακῶς κειμένοις ἐβελήσιν ἐμμένειν». Καὶ μόνον ἡ τῶν ὀλίγων τούτων λόγων τοῦ φιλοσόφου βήτορος ἐφαρμογὴ δύναται νὰ παρασκευάσῃ πόλιν ἀξίαν, ἵνα τὰ σκῆπτρα τοῦ πολιτισμοῦ κτετέχη.

Ὁ τὸν ἰσωτερικὸν κόσμον μετὰ τῶν ποικίλων κινήσεων τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν θαυμασίως ἀποκαλύψας ἐξοχος τῆς ἀρχαιότητος τραγικός, ἐν τῇ Ἀντιγόῃ, τῷ περιφανεστάτῳ τούτῳ τῆς διανοίας μνημείῳ, σοφώτατα ἀποτρέπων ἀπὸ τῆς μεγαλορημοσύνης καὶ τὴν εὐσέβειαν συνιστὰς, τὰδε μεγαλοπρεπῶς φθέγγεται: «πολλῶ τὸ φρονεῖν εὐδαιμονίας πρῶτον ὑπάρχει· χρὴ δὲ τὰ γ' ἐς θεοῦς μηδὲν ἀσεπτεῖν· μεγάλοι δὲ λόγοι μεγάλας πληγὰς τῶν ὑπεραύχων ἀποτίσαντες, γήρῃ τὸ φρονεῖν ἰδίδαξαν». — Ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τοιαῦται ἀνεφάνησαν διάνοιαι καὶ οὕτω δεξιῶς τῶν ζητημάτων αὐτῆς ἐπελάθοντο καὶ ταῦτα ἐπέλυσαν, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης, ὥστε οἱ μέχρι νῦν περὶ τὴν φιλοσοφίαν ἀσχολούμενοι οὐδὲν ἢ ἐλάχιστον, [νὰ μὴ λέτε ψέματα] κατὰ γε τὰς

θεμελιώδεις αὐτῆς ἀρχάς, προσέθησαν. Ὁ δ' ἀνδρῶν ἀπάντων σοφώτατος Σωκράτης οὕτως ἐχώρησεν ἐν τῇ ἠθικῇ, ὥστε ἔλεγεν ὅτι προετίμα νὰ ἀδικηθῇ ἢ νὰ ἀδικήσῃ. Κατὰ τί διαφέρει ἡ φιλοσοφικὴ αὐτῆς γνώμη τῆς ἠθικῆς τοῦ εὐαγγελίου; Οὕτω λοιπὸν ἐδειξάμεν ὅτι οὐ μόνον ἐν τοῖς πολέμοις, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς γράμμασιν οἱ πρόγονοι ἐπιφανεῖς ἐγένοντο. Ἐὰν δὲ παραβάσωμεν τὰ ἔργα αὐτῶν ταῦτα, θέλομεν ἐν ἀμφοτέροις εὖρεϊ ζηλωτῆν ἐπίδοσιν, ἀλλ' ἐν τοῖς γράμμασιν ἐτι μείζονα, κατ' ἐμὴν γε γνώμην.

Τῇ φιλοπονίᾳ καὶ ἀγαστῇ φιλοπατρίᾳ ἐκείνων καὶ ἡμεῖς ἀκολουθοῦντες ἄς πράξωμεν πᾶν τὸ ἐφ' ἡμῖν, ὅπως ἐν τε τοῖς γράμμασι καὶ ταῖς σωματικαῖς ἀσκήσεσιν ἡμᾶς αὐτοὺς προαγάγωμεν καὶ τοῦτο μὲν ἀνταξίους ἐκείνων ἀπογόνους δείξωμεν, τοῦτο δὲ τὴν φιλότατην πατρίδα, τὴν μάλιστα νῦν κλονουμένην καὶ δειναῖς μάστιξι Μισθριωτικαῖς τε καὶ Κασιδάκιαις καὶ Βρασεικαῖς κματιζομένην, ὠφελήσωμεν. Διότι κατὰ τὸν φιλόσοφον Ξενοφάνην αὐτοὶ [κι' ἀπὸ ξέχασε νὰ σοῦ διορθώσῃ ἡ δασκαλικὴ σου τριάδα] ἀπ' ἀρχῆς θεοὶ θνητοῖς πάντα ὑπέδειξαν, ἀλλὰ χρόνῳ ζητοῦντες ἐφευρίσκουσιν ἄμεινον» καὶ κατὰ τὸν τερπνὸν Ῥωμαίων ποιητὴν Κάτουλλον «amat victoria curam».

Ἐν Ἀθήναις τῇ 14 Μαρτίου 1910.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΑΝΔΡΟΥΛΙΔΑΚΙΣ

ΘΑΛΙΜΜΕΝΟΙ ΑΝΤΙΑΛΛΟΙ

Φορέσανε τὰ δέντρα δλόγυρά μου,
τὰ πλάγια τῶν βουνῶν κ' οἱ κάμποι
τὶς πράσινες καινούργιες φορεσιές.

Λουλουδία μυριοχρώματ' ἀπλωθήσαν
καὶ λαχταροῦστές στὰ χορτάρια
τοῦ ἡλίου δ' ὀλόχρυσος ματιές.

Χωρίζω τὰ κλαδιά τὰ φουντωμένα,
κάτω ἀπὸ μυρωδάτους ἰσκιούς
ποθῶ τὰ φλογερά του τὰ φιλιὰ,

Νὰ πάω νὰ ξαπλωθῶ μὲς στὰ χορτάρια,
τῶν λουλουδιῶν νὰ πῶ τὸ μῦρο,
νὰ μεθυσθῶ ἀπὸ ζέστη κι ὁμορφιά.

Ὁδέσσα.

PHNA AEBANTH

Μὴν τ' ἀληθμονῆς τὸ σόγι τοῦ ἀλόγου ποῦ εἴπαμε. Τὸ αἷμα τοῦ τῆχει νὰ παίρνῃ ἐρόμο καὶ νὰ περῆναι γκρεμνοὺς καὶ βράχους. Ἄν εἶναι τώρα δεινὸν μὲ δασκαλῆσιες ἀλυσιδεῖς καὶ χαλινάρια, ἀν ταγίζετο μὲ χορτάρια ξενοφερμένο, ἀν ἄλλο δὲν κάμνην παρὰ τὰ κλωτσάη καὶ νὰ χλιμνιτρήη μέσα στὰ σκοτάδια τοῦ σταύλου, θάνατελιγῆ ἢ μέρα ποῦ σὲ ρωμαϊκῆ ἀπάνω πρασιναδά θὰ χαίρεται, θὰ γοργοπηδάη καὶ θὰ τρέχη, καὶ τότες, σώνει νὰ τὸ κρατῆ γερὰ ὁ καλέτουχος ὁ καθάλαρης του, καὶ νὰ δῆς τί δοξασιμένους δρόμους θὰ μᾶς χαράξῃ μὲ τὰ φτερωτά του καλπύσματα. Τέτοια θάματα θέλουμε σὲ μιὰ γενεὰ νὰ τὰ δοῦμε. Νὰ μᾶς κατεβῇ τὸ μεγαλεῖο κ' ἡ δόξα ἀπὸ τὸν οὐρανὸν σὰ βροχή. Ἀνοπομονησία ρωμαϊκῆ, ἴσως ἔχι δὲ τὸ λόγο τῆς, ἀπὸ τὴν ἔχει τὴν ἱερὴ τὴ φωτιὰ ἢ ρωμαϊκῆ ἢ ψυχῆ. Ἐμεῖς ὅμως, ποῦ δὲ μᾶς φλέγει πᾶς ἢ πρεμούρα τῆς νιότης, ἄς μὴν τὸ ξεχάσωμε πῶς μιὰ καὶ δύο γενεές εἶναι: στὸ ἔθνος ὁ τι μιὰ καὶ δύο μέρες στὸν ἄνθρωπο. Τὸ ἔθνος εἶναι δὲν εἶναι: τρεῖς μέρες ποῦ τὸν ἔδειξε τὸν ἡρωισμό του. Ἦτι θάλεγεσ ἐνός καλοῦ μπεχλιβάνη, ἀν ξεφάντωνε καὶ δύο τρεῖς μέρες ὕστερ' ἀπὸ μιὰ μεγάλην παλαίστρα!

Ὅχι, Ἀκρόπολή μου, ἐγὼ δὲν ἀπελπίστηκα.

Ἄς ἔρθουνε μερικὰ ἄλλα παιδιὰ σου κι ἄς σέρνουν τὰ μαλλιά τους ἀπάνω στὰ δοξασιμένα σου τὰ χαλάσματα. Ἐγὼ μὲ θάρρος καὶ μὲ περηφάνεια θὰ τὸ φωνάζω πῶς ἀντίκρου στὸν ἀγῆρατο τὸν Παρθενῶνα σου θὰ στήσουμε μιὰ μέρα καὶ μετὶ τὸ Ναό μας—μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι ἀπιερωμένοι στὴν Ἀθηνᾶ, μπορεῖ καὶ νὰ μὴν λέγεται Φειδίας ὁ χτίστης του. Μέσα στὰ κατάλαμπρα βάθια του θὰ ψάλλονται τραγούδια κ' ὕμνοι,—μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι στὸ ξάμετρο βαλμένοι, μπορεῖ νὰ μὴν ἔχουν καὶ νεκραναστημένες λέξεις οἱ στίχοι τους. Ἐνα πρᾶμα ὅμως σοῦ τὸ τάξω χωρὶς δισταγμὸν, πῶς θὰ εἶναι ρωμαϊκῆ τραγούδια, καὶ ρωμαϊκῆ πάει νὰ πῆ τῆς καρδιάς μας τὸ αἷμα.

Θάβρουνται τότες οἱ Φράγκοι καὶ θάπορουνε βλέποντας τέτοιο μέγαλον Ἑλληνισμό δὲ τὸ ἀπαρέμφατα, δὲ τὸ ξάμετρα, δὲ τὸ δοξασιμένα, μὰ θὰ τοὺς λέμε καὶ μετὶ τότες πῶς ἀδικο μέγαλο μᾶς κάμνουνε νὰ μᾶς παίρνουν κ' ἐμᾶς γι' ἀντίκες, πῶς ἀν καθετὶς ζωντανὸν στὸν κόσμο πρέπει ν' ἀλλάξῃ, καὶ ἀν ἡ ἀλλαγὴ του σημαίνῃ πῶς ζῆ, καλλίτερη ἀπόδειξη δὲ χρειάζεται πῶς τὸ ἔθνος αὐτὸ ποῦ ἦρθε νὰ δῆ εἶναι τὰ θάνατο τὸ Ἑλληνικὸ τὸ ἔθνος, κι ἄς τὸ λέμε ρωμαϊκῶ.

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

Η ΑΔΕΛΦΗ

«Δράμα εἰς πράξεις τρεῖς»

Γιὰ τὴν τέχνην τοῦ ἔργου τῆς κυρίας Α. Σακελλαρίου δὲ θὰ μιλήσωμε, γιὰ τὸν ἀπλοῦστατο λόγῳ πῶς τέχνη δὲν ἔχει. Τρεῖς πράξεις γιὰ μιὰν ἀδύναμη δηγησοῦλα, δὲν μποροῦσαν νὰ γραφοῦν δίχως τραβήγματα καὶ παραγεμισματα. Κι ὅμως μ' ὅλα αὐτὰ δὲ βρίσκονται δύο γραμμὲς χαρακτηριστικῆς γιὰ τὰ πρόσωπα ποῦ πάσκιζαν νὰ πλέξουν τὸ μῦθο. Ζουγραφισμένα ὅλα θαμπὰ καὶ κακότεχνα ἀπὸ τίς κουβέντες, κι ὅχι ἀπὸ τὸ κομᾶτι τῆς ζωῆς ποῦ παρουσιάζανε. Τόσο δὲν εἶχανε νὰ πατήσουν, οὔτε τῆς φαντασίας οὔτε τῆς πραγματικότητος. Οἱ σκηνῆς σέρνουνται ἀνεπάντεχες καὶ ξαφνικῆς. Ὁ διάλογος κλεμένος ἀπὸ τ' ἀναγνώσματα τῷ φημερίδανε. Ἀπὸ κεῖ καὶ οἱ ἥρωες τοῦ ἔργου.

Ἡ κυρία Μηστρά «χῆρα 35 ἐτῶν» κατὰ τὰ πρόγραμμα, ἀγαπᾷ μυστικᾶ ἕνα νέο, τὸν «Ἀλέξανδρον Στέφην» ποῦ ἡ ζωὴ του περνεῖ ἀνάμεσα σὲ ἀσπτεῖες. Ὁ Στέφης ἀγγιζέται βαθεῖα ἀπὸ τὴν ἀγάπην τῆς, καὶ πασκιζέται νὰ διορθωθῇ. Ἡ κυρία Μηστρά ὅμως, ὑπερήφανη στὸ χαρακτήρα τῆς, δὲ νομίζει ἀκόμα κατὰλληλῆ τὴν ὥρα νὰ τοῦ ξομολογήσῃ τὸν ἔρωτά τῆς, ποῦ ὁ Στέφης ὅμως τὸν ἔχει ἀπὸ καιρὸ νοιώσει. Ἐτσι ἡ ἀδερφή τῆς Ἰουλιὰ, κορίτσι δεκαοχτῶ χρονῶν, συμφωνᾷ μὲ τὸ Στέφην καὶ σκαρώνει ἕνα πλάνον πρὸς τὴν κυρία Μηστρά. Ὑποκρίνεται πῶς αὐτὴ ἀγαπᾷ τὸν Ἀλέξανδρον καὶ σὲ μιὰ στιγμὴ πόνου γιὰ τὸ ξαφνικὸ ἀκουσμα κατορθώνει αὐτὸς νὰ πάρῃ ἀπὸ τὴν κ. Μηστρά τὴν ποθούμενη ὁμολογία τῆς ἀγάπης τῆς.

Τὸ δράμα εἶναι γραμμένο σὲ καθαρεύουσα. Ἡ κυρία Σακελλαρίου ποῦ σκαρφίστηκε νὰ γράψῃ ἔργο ἀψυχολόγητο, ἀψυχο, κούφιο, ψεύτικο, δὲν μποροῦσε παρὰ τὴ γλώσσα τῆς ψευτικῆς καὶ τῆς μουμισσύνης νὰ διαλέξῃ. Εἶναι τὸ ἕνα τόσο πολὺ δεινὸν μὲ τὸ ἄλλο, ποῦ κατάντησε πᾶς κανόνας ἀλάθευτος. Ἡ γλώσσα τῶν αἰθουσιῶν, ποῦ λιμπίζεται ὁ κ. Χατζηδάκης δίνει καὶ παίρνει στοὺς διάφορους διαλόγους τοῦ ἔργου. Καὶ εἶναι αὐτὴ μιὰ γλώσσα ἀκατάστατη, ἀλύγιστη, κούφια, ἀπελπισμένη, στενὴ, μπόσικη, ἀγράμματη, ἀκκατρίστη, ἀκανόνιστη,

Καὶ τώρα ποῦ τὰναπνέσαμε τὸ ψιλὸ αὐτὸ καὶ τὸ μυρωμένο τᾶγερ, ποῦ συνεφέραμε ὕστερ' ἀπὸ τὴν τόση Τούρκικη βόχα, τώρα ποῦ ξεναμπήκε ζωὴ στὸ ξεθυμασμένο τὸ αἷμα μας, καὶ μᾶς ἀνοῖξε καρδιά καὶ μάτια, τώρα ποῦ ξεδιαλύσαμε τὸ μυστήριον ποῦ θὰ μᾶς δοξάσῃ πάλι τὸ ἔθνος, ἄς κατεδοῦμε στὴ χώρα, κι ἄς ἀρχίσουμε τὴ δουλειὰ μας μ' ἀνοιχτὴν κι ἀντρίκια καρδιά, καθὼς πρέπει νὰ εἶναι πᾶσα καρδιά, καθὼς πρέπει νὰ εἶναι πᾶσα καρδιά ποῦ τέτοιο ἀγέρι τὴ θρέφει.

Β'

ΣΤΟ ΠΑΛΑΤΙ

Ἐκεῖ μὲ τὴν ἀδεια τοῦ Βασιλικοῦ νοικοκύρη, ἐκεῖ ἄς περάσωμε τὴ νυχτιὰ μουσαφίρηδες. Τὸ πρῶτ' ἀνοῖξομε καὶ στὴν ἄλλη τὴ χώρα.

Ἐδῶ στὴν Ἀθηνᾶ,—καθὼς κάμαμε καὶ στὴν Πόλιν,—τὰ χτίρια, τὰ μνημεῖα, τὰ σπίτια καὶ τὰ παλάτια, τὰ χαρακτηριστικὰ τους καὶ τοὺς ρυθμούς τους, τίς ὁμορφιές τους καὶ τίς ἀσχημιές, δὲ αὐτὰ, τὰφίνουμε σὲ μυλάρδους νὰ τὰ φιλολογοῦν καὶ νὰ τὰ ἱστοροῦν. Ἐμᾶς, ἡ δουλειὰ μας αὐτὴ δὲν εἶναι.

νευριαστική, φημεριδογραφική, φτιασιδωμένη, ἀποκρουστική, ἀναίσθητη, ἀψυχον, ἀπλουτη, ἀβαθῆ, ἀτονη. Ἡ κυρία Σακελλαρίου καὶ σ' αὐτὸ ἀκόμα ἀκλούθησε τὴν ἀπεπατημένην. Τ' ἀποτελέσματα τὰ εἶδε. Νὰ νοιάσῃ τὴ σημασία τοὺς δὲν ὑπάρχει, ἐλπίδα. Ὅπως τῆς ἀποκλείστηκε καὶ κάθε ἐλπίδα νὰ κάμῃ καὶ κάτι. Τὸ καθαρευουσιάνικο πιάσιμ^ο τῆς Τέχνης, κατάντησε στὸν τόπο μας ὁ τάφος. Τάφος πού σὺ ἀνοίγεται γλυκὰ καὶ σιγά, μὲ τὰ χεροκροτήματα καὶ μὲ τοὺς δημοσιογραφικοὺς ἐπαινεύς. Ἡ ἀνάστασις οὕτε θάμα δὲν εἶναι.

Ο ΕΡΩΤΙΚΟΣ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ

Η ΠΕΤΑΛΟΥΔΑ

...Εἶτανε τρέμυλες φωνές κι ἀποσταμένες πού κλαίγανε σιγαλιὰ καὶ κρυφολαλούσανε γιὰ τὰ περασμένα. Μιά περίτρομη συγκίνηση τίς ἀνατάραζε ἀκόμα, ὅταν ἀπὸ τὸν ἥλιο ἢ ἀπὸ χάδια θύμησης καθαροπρόβαιναν ἐμπρὸς τοὺς. Ὑστερα εἶτανε πάλι λόγια θλιμμένα καὶ γερασμένα, χυμώελα καρτερικά, ὅλη τῆς ἀπαρησιᾶς ἢ πικρὴ νοστιμάδα... Ἐκείνη ἢ μουσικὴ ἢ νευρολύτρα καὶ γλυκειὰ μὲ γιόμιζε μ' ἀπέραντο ἀποκάρωμα. Τὸν εἶχα γνωρίσει τὸν *Αἰσθηματικὸν Διάλογο* τοῦ Κλαύδιου Δεμπουσῆ, πού συχὰ ἐπαιξε στὸ πιάνο μπροστά μου ἢ Ἀδελίνα. — Περμένα νὰ σὺ σπασῇ ἢ μελωδία γιὰ νάμπω στὸ σαλόνι τῆς Χλωρίδας, καὶ κρυμμένος στὴν κόκκινη σκιά τῶν μετρητέων πού στολίζαν τὸ χαγιάτι, ἔλεγα μὲ τὸ νοῦ μου:

— Γιατί νάρθω ἐδῶ; Ἐκκαχυρίζει ὁ ἄνθρωπος στὰ περασμένα; Ἄχ! εἶμαι μακριὰ πολὺ ἀπὸ τὴν Πάρουσα ὅστε καὶ νὰ τὴ συλλογιέμαι! Τὸ παννὶ τῆς μοίρας μου σ' ἄλλα ἀρμενίζει πύλαγα, κ' ἢ φιλενάδα μου στὸ γιαλὸ βλέπει νὰ φεύγουν τὰ κάρβια. Δὲν ἔπρεπε νὰ ξαναράξω σιμὰ σὲ τούτη τὴν ἀκροποταμίᾳ. . . Ὁ θλιβερὰ χυνοπωριάτικα φυλλώματα, πού στρώνετε κιάλα τοὺς δρόμους, γιατί νὰ μὴ ζητήσω συμβουλὴ ἀπ' τὸ ξεθρόνισμά σας;

Καὶ γιατί ἐπαιξε ἢ Ἀδελίνα τὸν *Αἰσθηματικὸν Διάλογο*, ἔτσι μοῦ ἤρθε νάφουγα δίχως νὰ χαιρετήσω τὴ Χλωρίδα. Ὅταν ὅμως σάπασε ἢ μουσικὴ, ἔσπρωξα τὴν πόρτα καὶ ἄθελα μου μπῆκα, δίχως πιά νὰ

Μπαίνουμε λοιπὸν καὶ στὸ Παλάτι αὐτὸ ξαρνικά, κ' ἴσια στὸ νοικοκύρη. Ὅχι ὅμως σὰ σφίγγες. Ἐδῶ ἀπὸ κρύφια καὶ μαγικὰ τερτίπια ἀνάγκη δὲν ἔχουμε. Ἐδῶ μπαίνουμε σὰ δυὸ καλόγνωμοι πατριώτες, πού ἤρθανε νὰ χαιρετήσουν τὸ Βασιλεῖα τοὺς.

Ἄς βγάλουμε τὰ παπούτσιμα μας στὸ κατώφλι, νὰ τοῦ δείξουμε πῶς ἐρχοῦμαστε ἀπὸ Τούρκικα μέρη, ἴσως κ' ἔτσι πῶτερο μᾶς πονέση.

— Βασιλεῖα τῆς μεγαλήτερης καὶ τῆς μικρότερης χώρας τοῦ κόσμου, ἀν εἶχες τὴν ὑπομονὴ νὰ διαβάσῃς τὸ τί κάμαμε, τί εἶπαμε, καὶ τί εἶδαμε μὲ τὸ φίλο μας ἀπὸ δῶ, βέβαιον ἔχω πῶς θὰ τὸ σφαλνοῦσες τὸ βιβλίον ἐκεῖνο πού διαβάξεις, νὰ μᾶς χαρίσῃς καὶ μᾶς γιὰ μισὴν ὥρα ταῦτί σου. Καὶ θαρρῶ πῶς Σὲ βλέπω καὶ τὸ σφαλνάς.

Ἐνα πράμα μόνο νὰ Σὲ ρωτήσω. Ἰπῶς τὰ ἐπιθυμοῦν τὰ λίγα μας λόγια; Ὡς εἶδος ὁμιλίας, ἢ ὡς εἶδος παραμύθια; Σὰ νὰ μοῦ λέῃ ἢ Μεγαλειότης σου, καλλίτερα παραμύθια. Κολοκάθισε τὸ λοιπὸν στὸ Βασιλικὸν Σου τὸ Θρόνον, κι ἄφησε ἕναν ταπεινὸτατο δούλο Σου νὰ Σοῦ δηγηθῇ δυὸ ρωμαίικα παραμύθια στὴ ρωμαίικη τῆ γλώσσα, πού ἀκούγω πῶς τὴν ἀγαπᾶς, τὴ μιλάς, καὶ τὴ διαφρονεῖς.

(Ἀκολουθεῖ)

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

συλλογιέμαι ὅλη τὴν ἐνόχληση τοῦ ξαναἰδωμοῦ. — Ἡ Ἀδελίνα ἤρθε νὰ μὲ προαπαντήσῃ χαμογελώντας. Τὰ μαῦρα τῆς μαλλιά εἶτανε κῶτσος δεμένα στὸ λαιμὸ τῆς. Φόρεμα σταχτι ἔχωνε διπλές ἀπαλές ἀπάνω στὸ κορμί τῆς. Παρατηρώντας ὅμως τὸ πρόσωπό τῆς, εἶδα σὰ νὰ κλεινόταν ἕνα παράθυρο σὲ κήπους ἀμίλητους.

— Ἐδῶ εἶσαι, Χαρόλδε; φώναξε ἢ Ἀδελίνα βλέποντάς με. Τί χαρὰ γιὰ τὴ Χλωρίδα!

Καὶ ὕστερα, πλάι μου καθήμενη, γλυκὰ μοῦ μιλοῦσε. . . Μὰ γιατί καθόμουν καὶ τὴν ἄκουσα: Ὅλο καὶ περισσότερο θρηολογοῦσα μέσα μου τὸ γυρισμὸ μου στὸ σπίτι τῆς Χλωρίδας.

Τάψηλὰ παράθυρα βλέπανε σ' ἕνα μουντὸ κι ἀραχιασμένον οὐρανὸ τοῦ Ὁχτώβρη. Ἡ ξίθωρη μέρα φώτιζε θλιβερὰ τὰ κίτρινα χρυσάνθεμα πού δεμάτια μαραίνονταν ἀπάνω στὸ μάρμαρο τοῦ τζακιού, — φώτιζε τὸ ἀνοιχτὸ πιάνο, τὴν ἀλυγισιά πού εἶχαν τὰ ἐπιπλα τοῦ Ναπολεοντικοῦ καιροῦ, τὴν πέτρινη κολονίτσα πού ἀναβάσταζε τὸν τροῦλλο τῆς λάμπας.

Οἱ κόκκινες διπλές μιάς κουρτίνας παραμερίσανε γιὰ νάμπω ἢ Χλωρίδα. Τὸ γνώριμο χαροκόπι τῆς χρυσῆς κόμης ἀνοῖξε μιά στιγμὴ, κ' ὕστερα ἔσθισε. Ἡ φιλενάδα μου κάθησε κοντὰ μου, τὴν κύταξα ἐγὼ μ' ἀπορία. Ὅ,τι εἶχα προβλέψει κ' ἔγινε. Αὐτὴ ἐδῶ ἢ κοπέλλα ἢ κρύα καὶ κατσούφα, μὲ τὸ παχὺ καὶ χλωμὸ μούτρο, εἶταν ἀληθινὰ ἢ πρωτινὴ Χλωρίδα; Δὲν ξαναβρίσκα πιά τίποτα σὲ αὐτὴ ἀπ' ὅσα τὴν εἶχα ἐγὼ στολισμένη. Φταιζίμο δικό μου εἶταν ἢ δικό τῆς; Ἄχ! ὁ πικρός μου γυρισμός, ἐκεῖνο τὸ χυνοπωριάτικο δειλινὸ, μὲ τὸν οὐρανὸ τὸν ξέθωρο καὶ νοτισμένο!

Καὶ βαρύκαρδα συλλογιζόμουν:

— Ἐκεῖνες οἱ βραδυές, πού ἐπαιξες ἐσὺ τὰ λυπητερὰ νυχτοκαλήματα πρὸς τὸν μεγάλου Σοπέν, ἐνῶ ἐγὼ ἔκλαιγα, μὲ τὸ μέτωπό σου στὰ γόνατά σου ἀπάνω, ἐκεῖνοι οἱ περίπατοι κάτου ἀπὸ τὰ καρπερὰ δέντρα τοῦ κήπου, τὰ ὀλεσεῦδα ροδάκινα πού τρυγούσαμε μαζί, ἐκεῖνα τὰ πορφυρὰ τριαντάφυλλα, τὰ ὀλόβρεχτα μὲ δροσιά πού μοῦ ἔρριχνες στὸ πρόσωπο, ἐκεῖνες οἱ γαληνές καλοκαιριότητες μέρες, ὅπου ἢ καρδιά σου σφιγμένη ἀπὸ τὴ νοσταλγία ἀναιρεῦτανε ἀχτινοβόλες χώρες, ἐκεῖνα τὰ γλυκάρμουρα περιγιάλια, ὅπου μαζεύσαμε κοχύλια, κοχλιούς καὶ παραλόους κήρυκες. . . Ὅλ' αὐτὰ δὲν ξαναρχονται. . . Ἀντιφεγγίσματα μακριὰ πού ἢ ψυχὴ μου θωρεῖ σὲ νερὰ πρασινομένα. . .

Ἡ Χλωρίδα μοῦ εἶπε ἀξάρνα:

— Τί ἐκαμες λοιπὸν τὸ καλοκαίρι φέτο; Κα νένα ὁμορφο ταξιδάκι; Ὡ, πὲς μας! Πῆγες στὴν Ἰταλία;

Ἄρχισα νὰραδιάζω λόγια, κ' ὕστερα τίποτα, τᾶκοψα στὴ μέση. Εἶχα τόσες φορές ἐξηγημένα τὰ κατατόπια τῆς Βενετίας, τὰ πράσινα κύματα τῆς Ἀδριατικῆς, τὰ πυργάκια στοὺς ὄχτους τοῦ Βρέντα! Βαρυόμουν νὰ ξαναρχίσω ὅλο καὶ τίς ἴδιες περιγραφές.

— Πῶς θὰ μπορούσα, ἐκραξα, νὰ παραστήσω μὲ τὰ λόγια μου ὅλη τὴ γλυκειὰ ὁμορφιά τῶν εὐωδιασμένων ἐκείνων τόπων; Τὰ λόγια εἶναι πάραπολύ παγερά, ὅστε νὰ μεταδώσουν τὴ συγκίνησή μας. . . Κ' ἔπειτα, ξέρετ., θέλω νὰ ξεμάθω νὰ λέω φουσκωμένα λόγια.

— Δὲ θὰ κάνης ἀσκῆμα, εἶπε ἢ Ἀδελίνα.

Κ' ἤρθε τότε ἢ στενοχώρια τῶν κοινῶν καὶ χιλιοεπιωμένων λόγων, τῆς μετρημένης κουβεντο-

λογίας, τῶν ἀπαντήσεων ὅπου δὲν ἔχουν νόημα, τὰ πεισματικά τοῦ γυρισμοῦ, ἢ καταχνιά πού νοιώθει καὶ χωρίζει τοὺς διαλογισμούς, τὰ κοσμικὰ φιλοφρονήματα πού δὲν ἔχουνε πιά τὸ γκαρδιακὸ ξεθάρεμα τῆς στενῆς φιλίας.

Ἄγλυκο ἀπόβραδο ἀπλώθηκε ἀργὰ στὴν ψυχὴ μας ἀπάνω. Δὲν εἶχε στὸν ὀρίζοντα φεγγυβολιές ροδόχρωμες ἢ μενεξεδένιες. Μεγάλωσε ὅμως ἢ σκιά μέσα στὸ δωμάτιο, καὶ μένουμε σιωπηλοὶ ἐμεῖς, δίχως νὰ νοιώθουμε τὴν ἀρμονία πού ὑπάρχει ἢ σιωπῆ ἀνάμεσα στοὺς τακριασμένους στοχασμούς. Μένουμε σιωπηλοὶ, ὄχι γιὰ νὰ συναλλάξουμε κρυφὰ τίς τρεμοῦλες τῆς ψυχῆς μας, πρὸς γιὰτί δὲ βρίσκαμε τίποτα πιά νὰ ποῦμε. Κ' ἐπειδὴ, ἐπιτέλους, ἢ σιωπῆ αὐτὴ καταντούσε φοβερὰ στενόχωρη, μίλησα γλυκὰ τῆς Χλωρίδας:

— Τί διαλογίζεσαι, καλὴ μου;

Δίσταξε μιά στιγμὴ, κ' ὕστερα μοῦ ἀποκρίθη: «Τίποτα».

Ἡ ἀπάντησή τῆς μ' ἀγρίεψε. Σηκώθηκα ὀρμητικὰ καὶ πῆγα κοντὰ στὰ παράθυρα. Βρεμένα περιβόλια ἐβλεpes καὶ μαρμάγκιαζαν ἀνάμεσα σὲ τοίχους. Μακρῆτερα, σκεπὲς μὲ κερκίδες κόκκινες γέραννε σὲ δρόμους σκοτεινοὺς ὅπου τάναμμένα φανάρια τοῦ γκαζιού μοιάζανε σφίγγες ἀπὸ φῶς σὲ κλουβιά κρυσταλλένια. — Κι ποτέ μου, ὅπως ἐκεῖνο τὸ βράδι, δὲν ἐνοιῶσα τόσο καθρὰ τὴν πίκρα τοῦ θανάτου τῶν ἐρώτων! Ὁλόρθος ἐμπρὸς στὴ νύχτα πού σκοτεινιάζε, συλλογιζόμουν τὴν ἀστάθεια τῶν εὐκολόδυστων αἰσθημάτων. Ἀγάπης τοῦ ἀνθρώπου, στοχασμοὶ πού παίρνει μιά σπιλιάδα, ξεμυστηρέματα χαραγμένα στὸ νερὸ πού φεύγει ἀνάμεσα στοὺς ὄχτους τοὺς ἀσάλευτους, λόγια γραμμένα στὸν ἄμμο!

Ἐνοιῶσα τότε τὸν ἑαυτὸ μου τόσο ἀδύναμο μέσ' στὸ σκοτάδι, τόσο ἥμερο καὶ ἀτολμο, ὅστε τὸ ἔλεος ἤρθε σ' ἐμὰς. Ὅλα εἶχαν πάρεϊ τέλος, μὲ τὴ Χλωρίδα κ' ἐμένα. Τὰ ρόδα εἶτανε φυλλοροῦσμένα, κ' εἶχανε θερισμένους τοὺς κάμπους, τρυγημένες τίς πλαγιές. . . Ἐλαβχ ἔλεος γιὰ κείνη, ἔλεος καὶ γιὰ μένα. Μιά πονεμένη τρυφεράδα γέμισε τὴ σπαραγμένη μου ψυχὴ. Δὲν ἀγαπιόμαστε πιά, ἴσως ἐκεῖνη πονοῦσε καὶ πονοῦσα κ' ἐγὼ γι' αὐτό. Δὲν εἶτανε δικό μου σφάλμα, δὲν εἶτανε δικό τῆς. Καὶ δίναμε συχώριο μεταξύ μας, γιὰτ' εἶμαστε καλοὶ κ' ἐνοοῦσαμε πόσο λίγο οἱ ζωὲς μας εἶναι συνειδητές καὶ πόσο λίγο ὑπεύθυνες. . .

...Τότε μιά νυχτοπεταλοῦδα μπῆκε ἀπὸ τὴν πόρτα τὴν ἀνοιχτὴ καὶ, καυτοουλώντας στοὺς τοίχους, ἀνεμοσβούρισε μέσ' στὸ σαλόνι. Εἶταν ἕνας λυχνοσβύστης μελαψός καὶ χνουδερός. Βούιζε σ' αὐτιά μας, ἀπαλοχάιδεψε τὰ κρύσταλλα, σκουνοτούφλησε στὰ γυαλωτὰ παραθυρόφυλλα. . . Μίσα στὸ θρίκμιο τῆς νύχτας, εἶτανε τὸ μόνο ἀντιλάλημα τῆς ζωῆς, τῆς λεύτερης ζωῆς τῆς ἐξοχῆς, τοῦ μεγάλου ἠλιοφλογισμένου κάμπου. Θυμήθηκα τὰ μυρωμένα περβόλια, ὅπου, τὸ βράδι, οἱ κόκκινοι τάβανοι πιπιλίζονε μπουμπουνίζοντας τὸ χυμὸ ἀπ' τὰ γεράνια καὶ τίς πετούνιες, τὰ ἠθονοκαλήματα, τὴ νύχτα, κάτω ἀπὸ τὰ σφεντάμνια, τὰ λιβάδια τοῦ τριφυλλιοῦ, τοὺς καστάνοτοπους. . . Καὶ χύνοντας ὅλη μου τὴν ἀνώφελη καλωσύνη στὴν κυνηγημένη πεταλοῦδα, ψυχοπόνεσα γλυκὰ τὸν κοντινὸ θάνατό τῆς. . .

Πῆγαινα νὰνοῖξω τὸ παράθυρο γιὰ νὰ τὴν ξαπολήσω στὸ σκοτάδι καὶ νὰ τῆς δώσω ἀκόμα λίγες ὄρες γλυκειᾶς ζωῆς, μέσκα στοὺς ἥσιους τοῦ κήπου, ὅταν ἢ Χλωρίδα ἔβαλε τὴ φωνή: